

6. Мартиненко О. Формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії в умовах вищого навчального закладу / Мартиненко О. // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – № 12, 2015. – С. 165–174.

7. Медвідь Т. А. Компетентнісний підхід як основа сучасного процесу підготовки майбутніх хореографів у вищій школі / Медвідь Т. А. // Зб. мат. міжнар. наук.-практ. конфер. «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (м. Київ). – 2016. – С. 100–108.

REFERENCES

1. Androshchuk, L. M. (2013). *Tvorchyi proekt yak zasib formuvannia individualnoho stylu diialnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii* [Creative project as a means of the individual style formation of a future teacher of Choreography]. Sumy.

2. Androshchuk, L. M. (2014). *Rozvytok tvorchoho potentsialu maibutnoho vchytelia khoreohrafii v protsesi postanovky tvorchoho proektu «Pravo na zhyttia: khoreohrafiia proty narkomanii ta alkoholizmu»*. [Creative potential development of a future teacher of Choreography during the show trial «The right to life: choreography against drug addiction and alcoholism»]. Kyiv.

3. Horbenko O. V. *Metod khudozhno-tvorchyykh proektiv u formuvanni muzychno-vykonavskoi kompetentnosti maibutnykh vchyteliv muzyky*. [Method of artistic and creative projects in the musical and performing competence formation of future teachers of Music]. Retrieved from http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_56/54.pdf.

4. Lymanska, O. V. (2010). *Khudozhno-tvorcha diialnist ansambliu tantsiu v konteksti rozvytku khoreohrafichnoho mystetstva*. [Creative work of a dance ensemble in the context of choreographic art]. Kharkiv.

5. Ovsienko, L. M. *Sutnist poniat «kompetentsiia», «kompetentnist», «kompetentisnyi pidkhid», «iakist osvity» u svitli suchasnoi osvitoi paradyhmy*. [The essence of the concepts «competence», «competency», «competence-based

approach», «quality of education» in modern educational paradigm]. Retrieved from <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN22/13olmsop.pdf>.

6. Martynenko, O. (2015). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv khoreohrafii v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu*. [Formation of professional competence of future teachers of Choreography under the conditions of a higher educational institution]. Kyiv.

7. Medvid, T. A. (2016). *Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova suchasnoho protsesu pidhotovky maibutnykh khoreohrafiv u vyshchii shkoli*. [Competence-based approach as the basis of the training of future choreographers in higher school]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ЛИМАНСЬКА Ольга Вікторівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри хореографії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Наукові інтереси: хореографічне мистецтво, хореографічна педагогіка.

БАРАБАШ Ольга Володимирівна – старший викладач кафедри хореографії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Наукові інтереси: хореографічне мистецтво, хореографічна педагогіка.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

LYMANSKA Olha Viktorivna – Ph.D. in Art History, Associate Professor of the Department of Choreography of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

Circle of scientific interests: choreographic art, choreographic pedagogy.

BARABASH Olha Volodymyrivna – Assistant Professor of the Department of Choreography of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

Circle of scientific interests: choreographic art, choreographic pedagogy.

Дата надходження рукопису 28. 12. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор О. С. Радул

УДК 37.018.262.-053.4:314.743

НИЧ Оксана Богданівна – доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Прикарпатський національний університет» імені Василя Стефаника e-mail oksa@gmail.com

РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах сьогодення зазнають актуалізації проблеми виховання, загальнолюдських цінностей і норм міжособистісної взаємодії, адаптації

людини в сучасному динамічному соціумі. Провідним соціальним інститутом, спроможним належно виконувати таке завдання, є сім'я, на розвитку, життєдіяльності, характері й динаміці

функціонування якої позначаються історична епоха, національні особливості кожного народу.

У сім'ї формується соціальний статус дитини, прихильність до рідних, підгрунтя для становлення її переконань і світогляду, ціннісних орієнтацій, морально-етичних ідеалів, соціальної поведінки. Сучасна українська родина – важлива ланка суспільно-історичного й педагогічного поступу людської цивілізації. Її внутрішній розвиток, з одного боку, відбувається за типовими для цього соціального інституту законами, з іншого – ці закони своєрідно взаємодіють із національними особливостями, зумовлюючи їхню трансформацію і взаємне збагачення, певною мірою впливаючи на зміст, методи й засоби сімейного виховання.

Процеси, які відбуваються сьогодні в нашому суспільстві, сприяють розвиткові та зміцненню зв'язків між Україною і Сполученими Штатами Америки в різних сферах суспільного життя – політичній, науковій, культурній, що посилює взаємний інтерес до внутрішнього життя кожної країни, особливо до функціонування інституту сім'ї та сімейного виховання дітей.

Мета статті – проаналізувати роль сім'ї у вихованні дітей в українській діаспорі США.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогоднішні реалії вимагають формування національної освітньої системи, спроможної виховувати високоморального, національно свідомого громадянина, якому притаманні загальнолюдські цінності, готовність до співпраці з представниками інших культур. У цьому контексті важливого значення набуває вивчення та опрацювання надбань зарубіжної педагогічної теорії та практики, в якій акумульовано досвід виховання молоді на принципах поваги до особистості, її індивідуальності та свободи самовизначення. Особливе значення для реформування вітчизняної системи освіти має вивчення і використання досвіду сімейного виховання дітей, напрацьованого українською діаспорою США.

Модель сімейного виховання структурно складається з таких компонентів: мета, завдання, зміст виховання, принципи, методи, форми. Охарактеризуємо детальніше компоненти.

Метою сімейного виховання є: забезпечення високого рівня освіченості й виховання свідомого громадянина України; сприяння особистісному розвитку шляхом гармонійного поєднання та взаємодії шкільного та сімейного виховання.

Зміст виховання в сім'ї зумовлений

метою виховання в демократичному суспільстві і специфікою сімейного виховання. Тому його складовими компонентами є напрями виховання – національне, морально-релігійне, правове, економічне, художньо-естетичне, патріотичне, трудове, екологічне, фізичне та розумове.

Основними завданнями сімейного виховання є:

1) формування національної свідомості і людської гідності;

2) виховання духовної культури особистості та створення умов для вільного формування власної світоглядної позиції;

3) утвердження принципів загальнолюдської моралі, виховання поваги до інших культур і традицій;

4) забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та власних інтересів, формування соціальної активності і професійної компетенції.

5) підвищення педагогічної культури і надання психолого-педагогічної допомоги батькам у вирішенні проблем сімейного виховання.

6) створення атмосфери емоційної захищеності, тепла, любові, умов для розвитку почуттів і сприймань, її самореалізації;

7) прилучення дітей до народних традицій, звичаїв, обрядів, виховання в них національної свідомості і самосвідомості.

Сімейне виховання в українській діаспорі США ґрунтувалося на таких принципах гуманістичної педагогіки: природовідповідності; єдності виховних впливів; поєднання строгості з любовним, дружнім ставленням до дитини; виховання в праці.

Педагоги-емігранти рекомендували батькам застосовувати такі методи сімейного виховання: приклад батьків, бесіду, демонстрування, заохочення, покарання, повагу.

Розглянемо, як модель української сім'ї, що проживає за межами рідної країни, було зреалізовано в діаспорі США у 50-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Як свідчить аналіз джерелознавчих матеріалів, цінності сімейного виховання були сприйняті педагогами-емігрантами з особливою гостротою. На їхні переконання саме в родині започатковуються фізичні й духовні, моральні (аморальні), релігійні (атеїстичні) уявлення і переконання: від родини залежить, якою виросте людина – чесною, совісною, працюючою, відповідальною чи ж навпаки.

Про важливість сім'ї як важливого

інституту виховання в кожному суспільстві, і передусім, на еміграції, дізнаємося із доробку заокеанських педагогів-емігрантів. Та все ж спогади про виховання в родині своїми витоками сягали рідної землі.

Відомий педагог та культурно-освітній діяч П. Мельничук у праці «Християнська родина, батьки і діти» (1954) з цього приводу писав так: «Як для віруючих людей Пресвята Родина в небі є найкращою, так на землі батько, мати і діти – це найкраще для всіх. Родина – це серце людства...<...> Які родини, такі села, міста, парохії, держави, така Церква, такий світ. Багатство, чесноти, щастя родини – це багатство, чесноти і щастя народу. Упадок поодиноких родин – це упадок всього» [7, с. 6].

У часописі «Ми і наші діти» невідомий автор наголошував: «Родина – основна клітина нації, і основна сила нації. У родині і через родину здійснюється біологічне і духовне безсмертя нації. А мати – в родині – жрекиня тієї безсмертності, – вона некоронований і вічний володар нації. І вона – володар духа нації» [4, с. 2].

В еміграції інститут сім'ї поцінували з особливою відповідальністю. Атмосфера чужої землі якнайбільше сприятлива усвідомленню сімейних цінностей: «Хто є батько чи мати – спитай тих емігрантів, коли вони приїхали сюди, хоч би до Америки... як привиджувалася їм та мати і той батько. Ні за чим не тужили, тільки за батьком та матір'ю, ті діти, що лишили своїх батьків» [7, с. 165].

Аналізуючи педагогічний доробок педагогів-емігрантів, доходимо висновку про те, що у їхній виховній системі питанню ціннісних орієнтацій сімейного виховання відведено важливе місце. Першоосновою для аналізу можемо обрати думки П. Мельничука з цього приводу, котрий зазначав, що сім'я починається з чистоти подружніх взаємин: «Муж і жена в родині повинні пам'ятати на слова своєї присяги, бо дотримання їх є підставою подружнього життя» [7, с. 7].

Майбутню дитину педагог радив розглядати найвищою цінністю нації, тому закликав дбати про неї ще в лоні матері. Щоб дитина виросла фізично і психічно здоровою, автор покладав відповідальність на чоловіків і так звертався до них: «Шануй свою жінку, коли вона сподівається стати матір'ю, не обтяжуй її надмірною працею, нехай не двигаетягарів, не гризи її, бо через такі й подібні речі, можеш стати причиною нещастя і жінки, і дитини» [7, с. 94].

Аналогічні думки обстоював у своїх творах і педагог-емігрант М. Сидор-Чарторийський. У праці «Проблеми успішного виховання» (1971) педагог

стверджував, що лише здорові батьки можуть народити здорових дітей: «Гарні квіти – це гарні діти! Здорові родичі видають здорове насіння і приводять на світ здорові плоди. Плід людини мусить бути здоровий і сильний, адже який рід – такий нарід» [8, с. 19–20]. Таким чином, можемо стверджувати що безальтернативною цінністю родинного виховання в українській сім'ї розглядалась фізична досконалість майбутньої нації.

Спільною точкою зору щодо ціннісного спрямування сімейного виховання для педагогів-емігрантів стало визнання виховного впливу батьків, оскільки виховання в сім'ї є першоосновою для розвитку нації. У праці «Наші діти і їх виховання» (1966) В. Мацьків наголошував, що «...якщо таке виховання було можливе на рідних землях, де це виховання опиралося на прикладі старших, то тут воно дуже-дуже небезпечне. Воно тим небезпечніше, що чуже нам середовище діє погубо на наших дітей і ми цього середовища ніяк контролювати, ані змінити, не можемо [5].

Відтак об'єктивно виникла потреба розглядати ціннісну спрямованість сімейного виховання у неподільній єдності із гармонійним поєднанням усіх виховних чинників. З цього приводу наголошувалось на важливості «...духовних сил і властивостей» дітей, а також їхньої спостережливості, пам'яті, розуму, уяви, почуттів, волі, характеру. Загалом, скажімо, педагог І. Гончаренко наголошував на необхідності знання батьками своїх обов'язків, вікових особливостей розвитку кожної дитини.

Особливу увагу педагоги радили звертати батькам на особливості дитячої вдачі: впертість, лицемірство, вередливість, обман. Як свідчить І. Гончаренко, окреслені вади можуть бути успадковані, але можуть і розвинутися через невміле виховання. Тому педагог рекомендував батькам присікати прояви неправильної поведінки, привчати дітей до самообслуговування, до певних вимог, правил і обов'язків.

Застерігав І. Гончаренко від того, щоб батьки не впадали у крайності щодо ставлення до дітей. Він виокремлював дві найпоширеніші з-поміж них: завелика суворість та залякування дитини або потурання всім її забаганкам і примхам. Обидві є шкідливими, оскільки перша – вбиває індивідуальність дитини, унеможливає її розвиток і прояв у повній мірі її душевних сил, що призводить до розвитку безпомічної, беспорядної, невідповідної до життя людини. Натомість, друга крайність прищеплює розбещеність,

послаблює волю і виростає людина, не здатна до життя. Тому І. Гончаренко радив батькам розвивати в дитини не сліпий, а свідомий послух, допомогти пізнати світ розумною порадою й усвідомленням, а не заборонами й карами. З цього приводу педагог писав: «В справах виховних треба рахуватися і керуватися тільки вимогами педагогічної науки, а не згубними амбіціями чи то батька чи матері» [2, с. 34].

Надзвичайно небезпечними для виховання, писав І. Гончаренко, є педагогічні розходження батьків у справі виховання, особливо, якщо суперечки точаться в їхній присутності. Відсутність домовленості в поглядах, зазвичай, призводить до любові до тих, хто потурає, і неприязнь до тих, хто забороняє. Запобігти такому маніпулятивному стилю поведінки можна тільки виключно за умови згоди і єдиної думки обох батьків щодо виховання дітей.

Нормально, успішно дитина може рости лише під благодійним промінням батьківської, а особливо материнської любові, «...як рослина під сприятливим промінням сонця». Адже тільки під впливом любові, – писав І. Гончаренко, – «...розкривається душа дитини, і заповідливо вбирає в себе все, що дає оточення, контрольоване батьками. Під страхом душа ніби стискається, і діти ростуть затуркані» [2, с. 69–70].

На думку І. Гончаренка, діти потребують не гарячої і пристрасної любові, а тепла, доброї, теплої сердечності. Найкращою виховною лінією є середина між постійною суворістю й добродушною м'якістю. Задля цього слід цікавитись внутрішнім життям дитини, знати її бажання, інтереси і задовольняти всі її потреби, що сприяють здоровому росту.

До умов доброго родинного виховання належить і авторитет батьків. «...Авторитет, – писав І. Гончаренко, – то є добровільно визнаний і обов'язковий припис, моральний закон, який зобов'язує охоче й незаперечно виконувати всі розправи й накази авторитетної особи. В основі авторитету лежить довір'я до його досвіду й доброї волі діяти на благо тим, на кого спрямовані й поширюються його впливи» [2, с. 72]. Саме тому, зазначав педагог, батькам важливо взаємно підтримувати свій авторитет перед дітьми. Навіть неправильне розпорядження одного з батьків не повинно критикуватися іншим. Тільки взаємна підтримка і однастайність батьків буде запорукою їхнього авторитету перед власними дітьми.

Цікавого висновку щодо виховання дітей та їхньої схильності до злочинності і

деморалізації дійшов суддя Найвищого Кримінального суду в Брукліні С. Лейбовіц, котрий, вивчаючи окреслене питання, об'їхав низку країн. Висновки його були такими: 1) в тих країнах, де батько є головою родини, проблема дитячої злочинності майже не існує; 2) в тих країнах, де мати увесь час «переголосовує» батька і підриває його авторитет рішеннями, що впливають з серця, а не з розуму, дитяча злочинність найбільше поширена. Таким чином, він категорично стверджував, що «...недуга молоді має своє джерело в родинній фальшивій побудові» [2, с. 34].

Ідеал вихованих дітей педагог виокремив у праці «Як виховувати наших дітей». Вони служать своєрідними рекомендаціями батькам щодо виховання дітей. Отже, виховані діти повинні:

– бути добре підготовлені до самостійного життя, повинні мати сильну незалежну волю під контролем розуму;

– вміти розбиратися, критично оцінювати складні явища сучасності, робити висновки і приймати рішення;

– бути релігійними, щоб у рішеннях керуватися високою християнською мораллю;

– прагнути до власної свободи, а також шанувати свободу й гідність інших;

– бути обов'язковими: «...діти повинні зрозуміти, що в обов'язковості є зміст життя, і ставитися до обов'язків – в особистому житті, у взаємостосунках з іншими, громадських і національних – треба любовно, розуміючи їх необхідність» [3, с. 48];

– бути правдивими: «...правдивість є той талісман, який ніколи не втрачає своєї сили, і який ми повинні дати незаплямованим нашим дітям на їх життєвий шлях» [1, с. 4];

– бути слухняними. І. Гончаренко зробив висновок, що неслухняні діти бувають тоді, коли їм все безоглядно забороняється. Тому треба розрізняти важливі і неважливі речі та не за все карати дітей, а в період об'єктивних інтересів розвивати в дітей самостійне критичне думання;

– бути мужніми, вміти відстоювати себе, свої переконання, говорити правду в очі;

– бути патріотами свого народу, своєї батьківщини;

– викорінювати почуття заздрості: «...дітям можна дати розуміння того, що природа не однаково обдаровує людей, і що щастя й радість людини не в тому, що вона має і як багато того має, а як вона дані дари природні розумно використовує. Отже, треба привчитись радіти з того, що маєш, не страждати тим, що мають інші» [3, с. 50];

– привчати дітей до самообмеження.

Проаналізувавши джерельну базу, узагальнено найтипівіші помилки сімейного виховання дітей:

1) фізичне насильство: «за часте вживання фізичних кар, як ліку на всі недомагання дитини, замість прослідити причину недомагань та найти кращий виховний засіб» [6, с. 55];

2) гіперпротекція: «велику поблажливість батьків, де не батьки виховують, а дитина накидає їм свою волю», що призводить до формування несамостійності чи яскраво вираженої емансипації [6, с.];

3) гіпопротекція: «байдужість батьків до того, що дитина читає та які видовища оглядає» [6, с. 56];

4) неузгодженість і суперечливість установок батьків на процес виховання: «що батько забороняє, це мати дозволяє, часто поза відомістю батька і навпаки», що позбавляє дитину відчуття стабільності навколишнього світу, породжуючи в неї підвищену тривожність [6, с. 56];

5) фінансування навчання та домашню працю дитини: «давання дитині грошей, як нагороду за її успіхи, чи за яку-небудь допомогу батькам у праці» [115, с. 56];

6) велика довіра дитині: «виявлення завеликого довір'я до дитини, як, пізнавши це, може це довір'я надуживати» [6, с. 56];

7) обожнення дитини: «роблення ляльки з дитини, яка служить радше для забавки для батьків; найчастіше для мами» [6, с. 56–57].

8) відсутність співпраці сім'ї та школи: «замала, або жодна співпраця батьків зі школою, а дуже часто неузгіднена дія у вихованні» [6, с. 57].

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, в кожному суспільстві, і передусім, на еміграції, є сім'я як важливий інститут виховання. Сім'я є моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, відображає його моральні та духовні особливості. Сім'я є також персональним середовищем життя і розвитку дитини, яке зумовлює спосіб життя та її соціальне існування. Вона забезпечує соціалізацію людини, самореалізацію особистості, захист від проблем, сприяє формуванню особистості з усталеною поведінкою.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Віховська Н. Виховання дитини в родині / Н. Віховська. – Вінніпег, 1956. – 65 с.
2. Гончаренко І. Порадник батькам, як виховувати дітей / І. Гончаренко. – Вінніпег, 1962. – 45 с.

3. Гончаренко І. Як виховувати наших дітей / І. Гончаренко. – Вінніпег, 1956. – 110 с.

4. Мати-українка – берегиня безсмертя нації // Ми і наші діти. – Торонто – Нью Йорк, 1959. – С. 1–3.

5. Мацьків В. Наші виховні проблеми / В. Мацьків. – Філядельфія, 1965. – 79 с.

6. Мацьків В. Наші діти і їх виховання / В. Мацьків. – Філядельфія, 1966. – 57 с.

7. Мельничук П. Християнська родина, батьки і діти / П. Мельничук. – Мюнхен, 1954. – 172 с.

8. Сидор-Чарторійський М. Проблеми успішного виховання / М. Сидор-Чарторійський. – Нью Йорк, 1971. – 170 с.

REFERENCES

1. Vikhov's'ka, N. (1956). *Vykhovannya dytyny v rodyni*. [Education of a child in a family]. Winnipeg.
2. Honcharenko, I. (1962). *Poradnyk bat'kam, yak vykhovuvaty ditey*. [Advisor to parents how to raise children]. Winnipeg.
3. Honcharenko, I. (1956). *Yak vykhovuvaty nashykh ditey*. [How to bring up our children]. Winnipeg.
4. *Maty-ukrayinka – berehynya bezsmertya natsiyi*. (1959). [Mother-Ukrainian is the guardian of the immortality of the nation]. Toronto.
5. Mats'kiv, V. *Nashi vykhovni problemy*. (1965). [Our educational problems]. Filadelfiya
6. Mats'kiv, V. *Nashi dity i yikh vykhovannya*. [Our children and their education]. Filadelfiya
7. Mel'nychuk, P. (1954). *Khrystyans'ka rodyna, bat'ky i dity*. [Christian family, parents and children]. Munxen.
8. Sydor-Chartoryys'kyy, M. (1971). *Problemy uspishnoho vykhovannya*. [Problems of successful upbringing]. New York.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НИЧ Оксана Богданівна – доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Прикарпатський національний університет» імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: дослідження української діаспори США.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NICH Oksana Bogdanivna – Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Dvzn Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk.

Circle of scientific interests: research of the Ukrainian diaspora of the USA.

Дата надходження рукопису 07. 12. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. В. Радул